

IV. KRIMINOLOGIJA

LIETUVOS KRIMINALINIŲ IR SOCIALINIŲ–EKONOMINIŲ RODIKLIŲ RYŠIŲ ANALIZĖ

Doc. dr. Vitalija Rudzkienė

Lietuvos teisės universitetas, Valstybinio valdymo fakultetas, Teisinės informatikos katedra
Ateities g. 20, Vilnius
Telefonas 71 45 71
Elektroninis paštas vital@ltu.lt

Pateikta 2001 m. spalio 12 d.

Parengta spausdinti 2001 m. gruodžio 21 d.

*Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Valstybinio valdymo fakulteto Teisinės informatikos katedros vedėjas
doc. dr. Rimantas Petrauskas ir šio Universiteto Mokslo centro direktorė dr. Meilutė Taljūnaitė*

S a n t r a u k a

Vienas iš svarbiausių rodiklių, apibūdinančių moralinę ir socialinę valstybės padėtį, yra nusikalstamumas. Straipsnyje teisinės statistikos metodais nagrinėjama bendrųjų Lietuvos socialinių–ekonominių rodiklių įtaka nusikalstamumui, o Lietuvos kriminalinis lygis lyginamas su kitų Rytų Europos valstybių kriminaliniu lygiu.

Didžiausią įtaką valstybės kriminalinei padėčiai turi tokie esminiai rodikliai kaip bendrojo vidaus produkto (BVP) dalis, tenkanti vienam gyventojui, visuomenės narių ekonominis susisluoksniavimas ir nedarbas. Didelis bedarbių skaičius, ypač tarp jaunimo, valstybei visada kėlė didžiausią rūpestį. Tyrimo rezultatai patvirtina bendrąsias pasaulines tendencijas. BVP didėjimas tiesiogiai nusikalstamumo nemažina. Tuo tarpu tolygesnis ekonominio produkto paskirstymas tarp visuomenės narių kriminalinę padėtį gerina.

Pagrindinės nusikalstamumo Lietuvoje ir kitose Rytų Europos valstybėse raidos tendencijos yra panašios. Bendro nusikaltimų skaičiaus Lietuvoje ir vidutinio nusikaltimų skaičiaus Bulgarijoje, Vengrijoje ir Lenkijoje skirtumai buvo tiriama taikant tiesinės regresijos modelį.

Valstybėje neturi būti nei didelio kai kurių piliečių skurdo,
nei, kita vertus, turto, nes skurdas ir turtas gimdo vienas kitą.
Skurdo riba tegul bus kaina skirtingo sklypo,
kurį privalo turėti kiekvienas.
Priėmęs šį matą įstatymų leidėjas leidžia įsigyti turtą, vertingesnį
du, tris, keturis kartus...
Jei kažkas įsigyja daugiau, jis privalo perteklių atiduoti valstybei. [...]

Platonas, Įstatymai, 744e

Ivadas

Informacinės visuomenės plėtra lemia ne tik geresnę statistinę nusikalstamumo apskaitą, bet ir sudaro galimybes kaupti įvairią informaciją apie atskirų valstybių socialinę–ekonominę ir kriminalinę padėtį. Duomenis apie šalių kriminalinę padėtį Jungtinės Tautos (JT) renka jau ketvirtį amžiaus. Šie duomenys analizuojami, lyginami, skaičiuojami įvairūs apibendrinamieji rodikliai ir atliekama prognozė. Nusikalstamumo kiekybinei analizei atlikti, ryšiams tarp įvairių socialinių–ekonominių rodiklių nustatyti pasitelkiama teisinė statistika. Statistika leidžia ne tik įvertinti nusikalstamumo kitimo tempus, bet ir nustatyti konkrečiai valstybei arba regionui būdingas nusikalstamumo priežastis. Čia ypatingą vietą užima bendrųjų šalies ekonominių rodiklių (bendrojo vidaus produkto, kaupimo ir vartojimo, gyventojų užimtumo, alkoholinių gėrimų gamybos, vartojimo ir kt.) įtakos nusikalstamumo tendencijoms analizė. Tokie tyrimai atliekami ir tarptautiniu mastu ([1]). Tokio tipo analizė leidžia ne tik suprasti visuomenėje egzistuojančius vidinius ryšius, bet ir daryti jiems tam tikrą įtaką.

Šioje svarbioje srityje dirba ir Lietuvos mokslininkai: prof. G. Babachinaitė, prof. V. Justickis ir kt. Prof. J. Bluvšteinas 1994 m. išleistame kriminologijos vadovėlyje [8] pateikė ne tik pagrindinių statistinių rodiklių skaičiavimo formules, bet ir gana sudėtingą kriminologinio modeliavimo metodiką. Stebėdamas veržlią šios mokslo srities plėtrą prof. J. Bluvšteinas rašė: „Modeliavimo technologija vystosi labai greitai. Modeliai, kurie šiandien laikomi pažangiais, rytoj jau gali būti beviltiškai pasenę“ [8, p. 147].

Keičiantis valstybės socialinei–ekonominei padėčiai keičiasi ir atskirų veiksmų įtakos reikšmė: vieni veiksniai atsiranda, kiti išnyksta. Tarptautinės statistikos duomenys patvirtina seniai nustatytas tendencijas, pavyzdžiui, kad nužudymų skaičius daug didesnis neturtingose ir besivystančiose šalyse nei išsivysčiusiose, nes kova už išgyvenimą labai sumažina žmogaus gyvybės vertę. Vienas iš reikšmingiausių veiksnių, veikiančių nusikalstamumą, yra socialinis–ekonominis gyventojų susisluoksniavimas, iš kurio galima spręsti apie visuomenės socialinį teisingumo lygį. Besivystančiose ir buvusiose sovietinėse šalyse ekonominio pobūdžio nusikaltimų padaroma labai daug. Tai liudija pirmiausia apie neteisėtus pradinio kapitalo kaupimo būdus ir kriminalinį visų visuomenės santykių savanaudiškėjimą. Daug piliečių šiuo metu pasiryžę bet kokia kaina tapti savininkais, pasisavinti turtą iš valstybės arba kitų piliečių, sukurti arba patekti į pelningas šešėlines struktūras.

Socialinių–ekonominių rodiklių analizė. Lietuvos Respublikai atgavus nepriklausomybę buvo pradėti vertinti tokie statistiniai rodikliai, kurie anksčiau visai nebuvo registruojami, pavyzdžiui, visuomenės ekonominis susisluoksniavimas. Galima analizuoti nusikalstamumo lygio ir pačių įvairiausių šalies socialinės–ekonominės pažangos rodiklių priklausomybę. Tačiau daugelis iš jų glaudžiai susiję tarpusavyje, todėl reikia atrinkti pačius įtakingiausius ir reikšmingiausius.

Panagrinėkime rodiklius, geriausiai apibūdinančius valstybės ekonominę–socialinę padėtį.

Pirmasis rodiklis yra BVP dalis, tenkanti vienam gyventojui palyginamosiomis kainomis. Šis rodiklis tiksliausiai atspindi gyventojų ekonominės gerovės raidą.

Apie socialinį visuomenės teisingumo lygį galima spręsti pagal ekonominį visuomenės narių susisluoksniavimą. Daugybė tyrimų XVIII–XX a. buvo įrodyta, kad šis socialinis–ekonominis veiksnys yra kriminogeninis. Dar Platonas, norėdamas užkirsti kelią nusikalstamumui, siūlė nustatyti skurdo ir turto santykį. Jo nuomone, jis turėtų būti 1:4. Todėl labai svarbus nusikalstamumo analizės rodiklis – turtingiausio decilio (t.y. 10 proc. turtingiausių Lietuvos šeimų narių) ir skurdžiausio decilio (t.y. 10 proc. neturtingiausių šeimų narių) vartojimo išlaidų skaičiuojant vienam asmeniui santykis. Šį rodiklį toliau vadinsime kraštinių decilių išlaidų santykiu vienam šeimos nariui.

Trečiasis rodiklis – gyventojų užimtumas. Didelis bedarbių skaičius, ypač tarp jaunimo, visuomenei visada kėlė didžiausią rūpestį. Todėl trečiuoju veiksmu laikytinas bedarbių skaičius. Lietuvoje jis skaičiuojamas dviem būdais: registruojant bedarbius valstybinėse darbo biržose ir apklausiant gyventojus.

Ryšių analizė. Duomenis apie nusikalstamumą Lietuvoje tikslinga nagrinėti ne nuo ankstesnių kaip 1989 m., nes keičiantis ekonominei ir politinei šalies santvarkai nusikalstamumo lygis sparčiai kito. Atkūrus Lietuvoje nepriklausomybę buvo pradėta neteisėtai kaupti pradinį kapitalą. Dėl to visi kiti visuomeniniai santykiai – ekonominiai, socialiniai, politiniai – vis labiau buvo pradėti sieti su asmenine nauda. Būtent tuo metu intensyviai pradėjo didėti išlaidų skirtumas tarp turtingiausiai ir skurdžiausiai gyvenančių sluoksnių. Lietuvos statistikos departamentas tokį tyrimą atlieka nuo 1994 m. ir, jo duomenimis, nuo 1994 iki 1996 m. kraštinių decilių išlaidų santykis padidėjo beveik du kartus, o 1999 m. jis jau buvo 8,1 [3]. Iš tiesų, jis turėtų būti dar didesnis, nes Lietuvos statistikos departamento atliekamuose namų ūkių tyrimuose nedalyvauja turtingiausių sluoksnių atstovai bei asocialūs asmenys. Tačiau bendras tendencijas galima nustatyti ir pagal oficialius rodiklius. Vakarų Europos šalyse šis santykis yra maždaug 5, JAV – 8. Remiantis skirtingais duomenų šaltiniais, Rusijoje 1996–2000 m. santykis tarp turtingiausiai ir skurdžiausiai gyvenančių sluoksnių pajamų buvo vertinamas nuo 15 iki 24 [2].

Panagrinėkime, kaip Lietuvoje kito nusikaltimų skaičius ir ekonominiai – socialiniai rodikliai [3; 4; 5]. Šie duomenys pateikti 1 lentelėje.

Plačiau aptarkime tokio svarbaus veiksnio kaip nedarbas įtaką nusikalstamumo lygiui. Bedarbių skaičiui nustatyti turime dvi skirtingas sekas. Pirmoji sudaryta remiantis darbo biržos duomenimis, antroji – Statistikos departamento duomenimis, gautais apklausiant gyventojus. Šie duomenys nepanašūs, priklausomybė tarp jų labai silpna (porinis koreliacijos koeficientas lygus $-0,37$). Duomenų patikimumą galėtume įvertinti naudodamiesi įvairiais žinomais ryšiais, pavyzdžiui, lygindami juos su nusikalstamumo ir su BVP raidos tendencijomis. Apskaičiavę porinius koreliacijos koeficientus gauname, kad bedarbių skaičiaus darbo biržose ir BVP dalies vienam gyventojui koreliacijos koeficientas vertinant nuo 1994 m. lygus 0,58, o koreliacijos koeficientas tarp BVP dalies vienam gyventojui ir bedarbių skaičiaus pagal apklausas lygus $-0,97$. Tuo tarpu bedarbių skaičiaus darbo biržose ir nusikaltimų skaičiaus koreliacijos koeficientas lygus 0,64, o tarp bedarbių skaičiaus pagal apklausas ir nusikaltimų skaičiaus – $-0,944$. Kaip matome, pagal apklausas nustatytas bedarbių skaičius nedidina nusikaltimų skaičiaus ir yra susijęs tik su ekonomine šalies padėtimi. Galbūt šį rodiklį reiktų vertinti kaip psichologinį veiksnių, atspindintį dalies gyventojų netikrumą dėl ateities ir darbo. Iš tiesų daugiau kaip pusė šių gyventojų tikriausiai turi vienokį ar kitokį darbą, nes darbo biržose neužsiregistravę. Atrodo, kad įtakos nusikalstamumui turi tik bedarbiai, užsiregistravę darbo biržose ir laukiantys pasiūlymų.

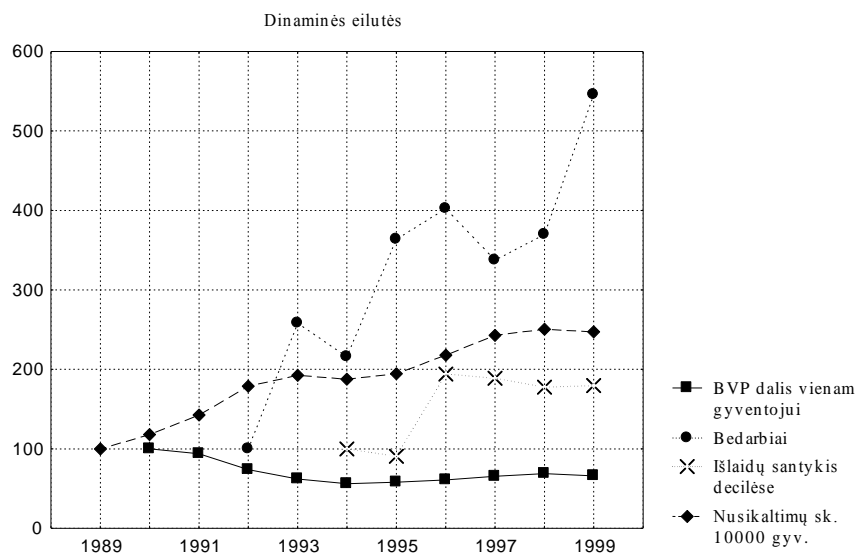
1 lentelė. Lietuvos ekonominiai – socialiniai ir nusikalstamumo rodikliai

Metai	Nusikaltimų skaičius 10 000 gyv.	BVP dalis, tenkanti vienam gyventojui palyginamosiomis kainomis (tūkst. Lt)	Bedarbiai, užregistruoti darbo biržoje (tūkst. Lt)	Bedarbių skaičius gyventojų apklausų duomenimis (tūkst.)	Kraštinių decilių išlaidų santykis
1989	84,16				
1990	99,2	11,166			
1991	120	10,478			
1992	150,5	8,250	30,96		
1993	162	6,933	79,95		
1994	158	6,272	66,81	347,2	4,49
1995	163,6	6,488	112,5	347,1	4,08
1996	183,3	6,804	124,5	317,4	8,72
1997	204,5	7,307	104,5	257,2	8,49
1998	210,9	7,687	114,5	232,4	7,98
1999	208,3	7,374	168,9	281,8	8,07

Bendros tendencijos geriau matomos šiuos rodiklius pavaizdavus grafiškai (1 pav.). Masteliams sulyginti sudarome dinamines eilutes, t.y. pirmųjų nagrinėjamų metų rodiklius prilyginame 100, o visų kitų metų rodiklius gauname apskaičiuodami jų santykį su pirmųjų metų rodikliais.

Kad nustatytume atskirų rodiklių ryšių stiprumą, apskaičiuojame porinius koreliacijos koeficientus (sutrumpintai – *Corr*), kurie parodo tiesinės dviejų rodiklių priklausomybės stiprumą. Tačiau poriniai koreliacijos koeficientai gali parodyti ryšį ir tada, kai rodikliai nepriklauso vienas nuo kito, bet abu priklauso nuo kitų rodiklių. Tiesinio dviejų rodiklių ryšio stiprumą, kad ir kokia yra kitų rodiklių įtaka, rodo daliniai koreliacijos koeficientai. Todėl norėdami nustatyti tikslesnį ryšį apskaičiuojame ir šiuos koreliacijos koeficientus (sutrumpintai – *Pcorr*). Apskaičiavę šiuos koeficientus sužinojome, kad didžiausią įtaką nusikalstamumui turi BVP dalis, tenkanti vienam gyventojui (*Corr*=0,984, *Pcorr*=0,975), mažesnę – kraštinių decilių išlaidų santykis (*Corr*=0,84, *Pcorr*=0,750) ir mažiausią – bedarbių, užregistruotų darbo biržose, skaičius (*Corr*=0,64, *Pcorr*=0,45).

Kadangi duomenų apie nedarbą turime labai nedaug (bedarbiai darbo biržose registruojami nuo 1992 m.), reikia patikrinti, ar šis dalinis koreliacijos koeficientas yra reikšmingas. Patikrinę šios statistikos pasiskirstymą gauname, kad reikšmingumo lygmenį 0,05 atitinka kritinė *r* statistikos reikšmė $r_{kr}=0,754$. Kadangi pagal duomenis apskaičiuota dalinio koreliacijos koeficiento reikšmė mažesnė už r_{kr} , galime teigti, kad šį ryšį pakeičia kitų kintamųjų įtaka, todėl tirdami nusikaltimų skaičiaus kitimą bedarbių skaičiaus galime nevertinti.

1 pav. Lietuvos ekonominių–socialinių ir nusikalstamumo rodiklių dinaminės eilutės

Daliniai nusikaltimų skaičiaus ir BVP bei kraštinių decilių išlaidų santykio koreliacijos koeficientai yra reikšmingi. Abu šie koeficientai teigiami, o tai rodo, kad didėjant vienam rodikliui didėja ir kitas. Iš to galime daryti išvadą, jog gerėjant Lietuvoje ekonominei padėčiai nusikalstamumas neturi tendencijos mažėti. Kaip ir kitose šalyse, Lietuvoje labai didelę reikšmę nusikalstamumui turi socialinis visuomenės teisingumo lygis. Kad pagerėtų kriminogeninė padėtis, neužtenka vien sukurti didelį bendrąjį vidaus produktą, svarbu dar ir tinkamai jį paskirstyti įvairiems visuomenės sluoksniams. Nusikaltimų skaičiaus (NS) priklausomybę nuo BVP dalies, tenkančios vienam gyventojui (BVP), ir nuo kraštinių decilių santykio išlaidų (IS) galime išreikšti analitiškai tiesine regresijos lygtimi: $NS = -70,72 + 34,77 \cdot BVP + 2,28 \cdot IS$. Tačiau reikia atsiminti, kad duomenų turime labai nedaug, todėl lygties koeficientai gali būti gana netikslūs ir į juos reiktų vertinti kritiškai. Iš šios lygties taip pat matome, kad šiuo metu Lietuvoje didėjant tiek BVP, tiek kraštinių decilių išlaidų santykiui nusikaltimų daugėja. Kadangi, kaip minėta anksčiau, nustatytas kraštinių decilių išlaidų santykis nėra tikslus, tiksliai įvertinti jo įtakos nusikalstamumui dydį sunku.

Nusikalstamumo Lietuvoje ir Rytų Europos šalyse raida

Analizuodami bendro nusikalstamumo lygio Lietuvoje duomenis pastebime, jog nusikalstamumas nuo aštunto dešimtmečio pabaigos didėja. Panaši nusikalstamumo raida ir kitose Rytų Europos valstybėse, priklausiusiose buvusiam sovietiniam blokui [6]. Bendras nusikaltimų skaičius Lietuvoje 1999 m., palyginti su 1990 m., padidėjo daugiau nei 2 kartus, o palyginti su 1988 m. – daugiau nei 3 kartus. Apskaičiavę empirinių Pirsono koreliacijos koeficientų reikšmes, įvertinančias bendro nusikaltimų skaičiaus kitimo Lietuvoje (nuo 1980 m.) ir kitose Rytų Europos valstybėse priklausomybę, matome, kad ji gana stipri. Pavyzdžiui:

$$\text{Corr}(\text{Lietuva, Lenkija})=0,95,$$

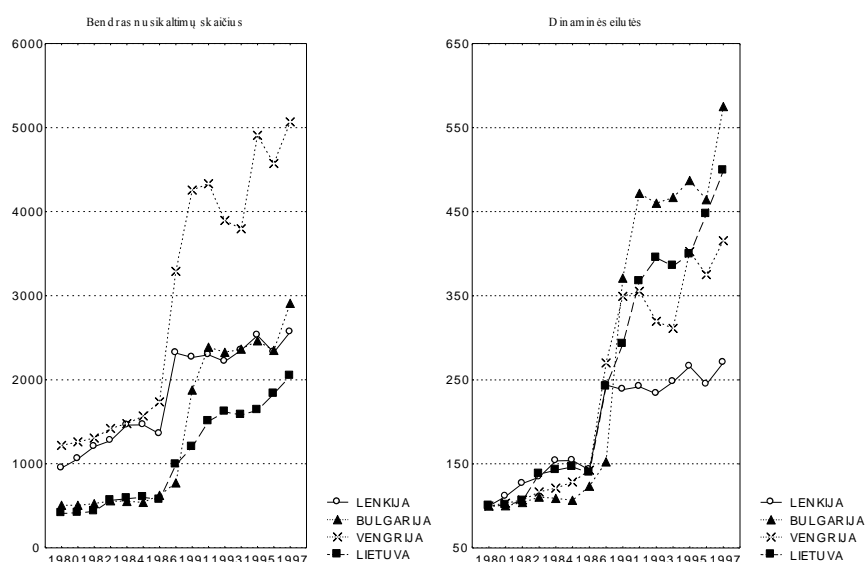
$$\text{Corr}(\text{Lietuva, Estija})=0,95,$$

$$\text{Corr}(\text{Lietuva, Bulgarija})=0,98,$$

$$\text{Corr}(\text{Lietuva, Vengrija})=0,96.$$

Priklausomybė tarp bendro nusikaltimų skaičiaus kitimo Lietuvoje ir Vakarų Europos valstybėse daug silpnesnė. Pavyzdžiui: $\text{Corr}(\text{Lietuva, Danija})=0,57$, $\text{Corr}(\text{Lietuva, Italija})=-0,17$.

Didėjančią nusikalstamumą Baltijos bei Rytų Europos šalyse lėmė visoms šioms šalims būdingos bendros priežastys, susijusios su buvusio sovietinio bloko žlugimu, dėl kurio kilo ekonomikos suirutės, ėmė reikštis ekonominio išsilavinimo trūkumas, atsirado didžiulė turtinė nelygybė. Šios pagrindinės priežastys kartu su neteisėtais pradinio kapitalo kaupimo būdais ir sukėlė nusikalstamumo didėjimą (2 pav.).

2 pav. Bendras nusikaltimų skaičius, tenkantis 100 tūkstančių gyventojų, Lietuvoje, Lenkijoje, Vengrijoje, Bulgarijoje, ir dinaminės eilutės, apskaičiuotos pagal 1980 m. duomenis

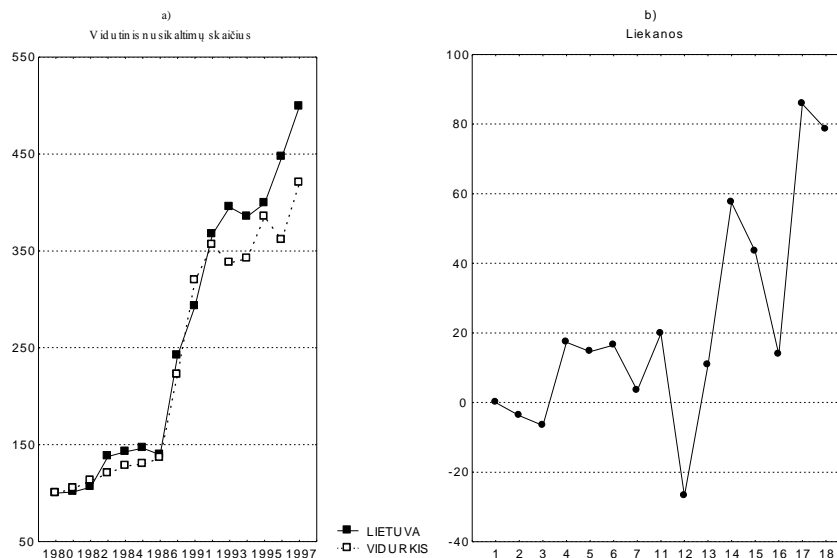
Kadangi Jungtinių Tautų ataskaitose nepateikti 1987–1989 m. nusikalstamumo duomenys, atlikdami tyrimą šių metų duomenimis nesinaudosime. Kaip matome iš 2 paveikslo, visose nagrinėjamose valstybėse nusikalstamumo raida panaši, tačiau bendras lygis labai skiriasi. Pavyzdžiui, 1997 m. Vengrijoje 100 tūkstančių gyventojų užregistruota apytikriai du kartus daugiau nusikaltimų negu Lietuvoje [2]. Tačiau šie duomenys parodo tik užregistruotų nusikaltimų skaičių ir neatspindi nusikaltimų registravimo sistemų skirtumų bei piliečių pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis. Kad sušvelnintume su tuo susijusias paklaidas, nusikaltimų sekas pakeičiame dinaminėmis eilutėmis. Jas skaičiuodami 1980 m. nusikalstamumą prilyginkime 100, o visų kitų metų nusikalstamumą vertiname pagal 1980 m. (2 pav.).

Siekdami įvertinti bendrą Rytų Europos šalių nusikalstamumo raidą apskaičiuojame kiekvienų metų bendrą vidutinį Lenkijos, Bulgarijos ir Vengrijos nusikalstamumo lygį:

$$\bar{x}(t) = \frac{1}{k} \sum_{i=1}^k x_i(t).$$

Šio vidutinio Lenkijos, Bulgarijos ir Vengrijos nusikalstamumo lygio ir Lietuvos nusikalstamumo lygio pokyčius matome trečiajame a paveiksle (kreivės „Vidurkis“ ir „Lietuva“). Lietuvos ir Rytų Europos valstybių nusikalstamumo lygio kitimo skirtumus parodo seka $z_i = y_i(t) - \bar{x}(t)$, kur y_i – bendras užregistruotų Lietuvoje nusikaltimų skaičius (3b pav., liekanos).

Panagrinėkime liekanas $z_i, i=1, 2, 3, \dots$. Jose turėtų išryškėti bendros tendencijos, nusakančios, ar užregistruojamų nusikaltimų Lietuvoje skaičius skiriasi nuo nusikaltimų, užregistruotų kitose Rytų Europos valstybėse, skaičiaus. Trečiame paveiksle matome, kad šis procesas nestacionarus, jo didėjimas pastebimas nuo 1993 m. Įvertinę liekanų kitimo priklausomybę nuo laiko gauname koreliacijos koeficiento įvertį $R=0,66$, kuris yra reikšmingas esant 5 proc. reikšmingumo lygmeniui. Dėl nedidelio duomenų kiekio seką z_i labiausiai tiktų aproksimuoti tiesiniu tokio pavidalo modeliu $z_i = a + bx_i + \varepsilon_i, i = 1, 2, \dots, 18$. Koeficientus a ir b įvertinkime mažiausių kvadratų metodu. Nusikaltimų skaičiaus Lietuvoje ir vidutinio nusikaltimų skaičiaus Rytų Europos valstybėse skirtumo kitimą aproksimuojanti tiesės lygtis tokia: $z_i = -12,46 + 3,55x_i$.

3 pav. Lietuvos nusikalstamumo lygis ir bendro Lenkijos, Bulgarijos ir Vengrijos nusikalstamumo lygio aritmetinis vidurkis a bei šių sekų skirtumas – liekanos b

Patikrinkime hipotezę H_0 , kad koeficientas lygus nuliui ($H_0 : b = 0$). Tam tikslui apskaičiuokime šio koeficiento intervalinį mažos imties įvertį [7, p. 388]. 95 proc. tikslumu gauname koeficiento kitimo intervalą [1,09; 6,01]. Kadangi skaičius 0 nepatenka į šį intervalą, hipotezė atmetama.

Tikrindami, ar modelis tinkamas, apskaičiuokime Durbino–Watsono statistikos reikšmę. Ji lygi 2,04 ir yra didesnė už kvantilį 1,4 (reikšmingumo lygmuo 5 proc.). Taigi galime teigti, kad liekanos tarpusavyje nekoreliuotos. Tai rodo, jog lygtis $z_i = -12,46 + 3,55x_i$ tinkamai nustato Lietuvos nusikalstamumo lygio ir bendro vidutinio Lenkijos, Bulgarijos ir Vengrijos nusikalstamumo lygio skirtumus.

Išvados

Nustatant valstybei būdingas nusikalstamumo priežastis atliekama bendrųjų šalies socialinių–ekonominių rodiklių įtakos nusikalstamumo tendencijoms analizė. Svarbiausieji rodikliai yra bendrasis vidaus produktas, gyventojų užimtumas ir visuomenės ekonominis susisluoksniavimas. Gauti tyrimo rezultatai patvirtina bendras pasaulines tendencijas. Kylantis gyventojų pragyvenimo lygis tiesiogiai nemažina nusikaltimų skaičiaus. Nusikaltimų mažėja tolygiau paskirstant visuomenėje sukurtą ekonominį produktą visiems gyventojų sluoksniams. Lietuvos Respublikoje gyventojų užimtumas matuojamas dviem būdais – registruojant bedarbius darbo biržose ir apklausiant gyventojus. Nusikaltimų skaičius susijęs su skaičiumi bedarbių, užsiregistravusių darbo biržose.

Bendras užregistruotų Lietuvoje nusikaltimų skaičius neviršija kitų Rytų Europos valstybių bendro nusikaltimų skaičiaus, tačiau šie duomenys neatspindi atskirų valstybių nusikaltimų registravimo sistemų skirtumų bei skirtingo piliečių pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis. Dinaminės eilutės šias paklaidas sumažina ir parodo nusikalstamumo raidos tendencijas.

Lygindami bendrą Lietuvos nusikaltimų skaičių ir vidutinį Lenkijos, Bulgarijos bei Vengrijos nusikaltimų skaičių matome, kad nusikaltimų skaičiaus didėjimo tendencijos Lietuvoje ir kitose Rytų Europos šalyse yra panašios. Kiek aiškesni nukrypimai pastebimi nuo 1993 m. Nagrinėdami šiuos skirtumus pagal tiesinį regresijos modelį matome, kad bendras nusikaltimų skaičius Lietuvoje didėjo kiek greičiau negu bendras vidutinis nusikaltimų skaičius Lenkijoje, Bulgarijoje ir Vengrijoje. 95 proc. patikimumu galime teigti, kad bendras nusikaltimų skaičius 100 tūkstančių gyventojų Lietuvoje kasmet padidėdavo nuo 1 iki 6 nusikaltimų daugiau negu vidutinis nusikaltimų skaičius Lenkijoje, Bulgarijoje ir Vengrijoje.

LITERATŪRA

1. **Results** of the Fourth United Nations Survey of Crime Trends and operations of Criminal Justice Systems. Interm. Report prepared by Secretariat. A/Conf.169/15, 20 Dec. 1994.
2. **Лунеев В. В.** Преступность XX века. – Москва: Норма, 1999.
3. **Namų** ūkių pajamos ir išlaidos. – Vilnius: Statistikos departamentas, 1995, 1996, 1997, 1998, 2000.
4. **Nusikalstamumas** ir teisėsaugos institucijų veikla. – Vilnius: Statistikos departamentas, 1999.
5. **Nusikalstamumo** prevencijos Lietuvoje centras. URL: <http://www.nplc.lt/>
6. **Third** to Sixth United Nations Survey on Crime Trends and Operations of Criminal Justice Systems combined. URL: <http://www.uncjin.org/>
7. **Kohler H.** Essentials of Statistics. – Scott, Foresman and Co., 1988.
8. **Bluvšteinas J. D.** Kriminologija. – Vilnius: Pradai, 1994.

Analysis of Influence of Social–Economic Indices to Criminality in Lithuania

Assoc. Prof., Dr. Vitalija Rudzkienė

Law University of Lithuania

SUMMARY

One of the most sensitive indicators of a moral and social state of society is criminality. The paper examines causes of criminality in Lithuania and compares criminality in Lithuania with criminal situation in others East European countries.

Estimating causes of criminality we have to perform an analysis of social–economic indices and to determine their influence to tendencies of criminality. A gross national product, unemployment and economical strata in population are the main social–economical indices. Results of investigation corroborate the main worldwide tendencies. The number of crimes does not have tendency to decrease depending directly on changes for the better in economical situation. The social justice level of society always has had the great influence to criminality. The number of crimes decreases when economical product is distributed more evenly between strata of population.

General tendencies of criminality in Lithuania are the same as in Bulgaria, Hungary or Poland. Dynamic series allows to decrease differences in crime registration systems and to distinguish the main trends in the rate of criminality. The analysis of differences between the criminality in Lithuania and the average criminality rates in Bulgaria, Hungary and Poland is fulfilled using linear regression model.

